

Ilomantsin kunta
kirjaamo@ilomantsi.fi

Viite: Ilomantsin kunnan kuntaympäristölautakunnan päätös 26.03.2024 § 18

Lausunto Ilomantsin Kuittila-Korvilansuo-osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

ASIAN YLEISKUVAUS

Ilomantsin kunta on käynnistänyt Endomines Oy:n aloitteesta oikeusvaikutteisen osayleiskaavan laatimisen Kuittilan-Korvilansuon alueelle. Kaavan tarkoitus on mahdollistaa osaltaan kaivostoiminta alueella. Kaava-alue sijaitsee niin sanotulla Karjalan Kultalinjalla, ja Endomines Oy:n tavoitteena on käynnistää alueella kaivostoiminta maaperän mineraalivarojen hyödyntämiseksi. Endomines Oy:llä on kaivostoimintaa Ilomantsin Pampalossa.

Suunnittelualueella on yksi voimassa oleva pienialainen Muurinsuon kaivospiiri (9.1.2014, K7977). Vuonna 2013 laaditun Karjalan Kultalinjaa koskevan ympäristövaikutusten arviointiselostuksen (Linnunmaa Oy 21.5.2013) mukaan kaava-alueella sijaitsee lisäksi kaksi potentiaalista kaivosaluetta (Korvilansuo ja Kuittila). Näiden alueilla ei ole aiemman kaivoslainsäädännön mukaista kaivospiiriä eikä voimassa olevan kaivoslain (621/2011) mukaista kaivoslupaa. Kaavoitettavalla alueella on lisäksi useita voimassa olevia malminetsintälupa-alueita.

Kaivoslain 47.5 §:n (505/2023) kaivostoiminnan tulee perustua sellaiseen maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, MRL) mukaiseen asemakaavaan tai oikeusvaikutteiseen yleiskaavaan, jossa kaivosalueen ja kaivoksen apualueen sijainti ja suhde muuhun alueiden käyttöön on selvitetty. Oikeusvaikutteisen, kaivostoiminnan mahdollistavan kuntakaavan laatiminen on kaivosluvan myöntämisen edellytys.

Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa on ilmoitettu, että kaava-alueelle on tarkoitus tehdä uusi YVA-lain (laki ympäristövaikutusten arviointimenetelmästä, 252/2017, YVAL) ympäristövaikutusten arviointi rinnan osayleiskaavan laatimisen kanssa.

3.5.2024

LAUSUNTO

Alueidenkäyttö

Osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta ei selviä, mille alueille varsinaista kaivostoimintaa suunnitellaan ja mikä on suunnitellun kaivostoiminnan laatu ja laajuus. Vuoden 2013 YVA:ssa nyt kaavoitettavalle alueelle on esitetty kolme kaivoshanketta: Muurinsuo, Kuittila ja Korvilansuo. Näistä Muurinsuolla on voimassa oleva kaivospiiri. Vuoden 2013 YVA:ssa esitetyt kaivosalueiden rajaukset ovat pienialaisia OAS:n mukaiseen yleiskaava-alueen rajaukseen. Kaavoitettavan alueen on hyvä olla hankkeen käynnistysvaiheessa riittävän laaja, että sen maankäytölliset vaikutukset tulevat selvitettyksi ja suunnitelluiksi. Kaava-alueita on helpompi pienentää kuin suurentaa hankkeen myöhemmissä vaiheissa. Kaava-alueen rajaaminen vaikuttaa tässä vaiheessa perustellulta.

OAS sisältää yleispiirteisen kuvauksen kaavahankkeen lähtökohdista. Näistä kuvauksista saa hankkeen nykyiseen vaiheeseen nähden riittävät tiedot itse alueesta ja sitä koskevista suunnitelmista, pois lukien edellä mainittu tarkennettu tieto suunniteltavista varsinaisista kaivosalueista. Valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista poimitut kohdat ovat kaavahankkeen kannalta merkityksellisiä. Maakuntakaavojen sisältöä koskeva kuvaus on oikea, vaikkakin Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040 1. vaiheen voimassa oloon liittyy epäselvyyksiä maakuntaliiton tekemien hyväksymis- ja voimaantumispäätöksen ristiriitaisuuksien vuoksi. Yleiskaava tulee olemaan ensimmäinen oikeusvaikutteinen kuntakaava suunnittelualueella.

Kaavan laatimisen ja YVA-menettelyn prosessien yhdistäminen on hankkeessa paikallaan, koska molemmissa käsitellään samoja kaivoshankkeita ja laadittavat selvitykset tulevat palvelemaan sekä kaava- että ympäristö- ja kaivoslupaprosesseja. OAS:ssa on tunnistettu keskeiset kaavahankkeen osalliset. Aikataulu vaikuttaa realistiselta. Selvitysten laatiminen on aikataulutettu vuodelle 2024, mutta kaavaehdotuksen suunniteltu valmistuminen vuoden 2025 syksyllä antaa mahdollisuuden täydentää tarvittaessa esimerkiksi luontoselvityksiä vielä kesäkaudella 2025.

Kaavahankkeesta on syytä järjestää viranomaisneuvottelu sekä valmistelu- että ehdotusvaiheessa. Myös OAS:ssa esitetyt työneuvottelut voivat olla tarpeellisia kaavan merkittävät vaikutukset huomioiden. Neuvotteluista ja niiden kokoonpanosta sovitaan kaavan vastuuhenkilöiden kanssa tarkemmin, kun ne ovat ajankohtaisia. Valmisteluvaiheen viranomaisneuvottelun sopiva ajankohta voisi olla, kun OAS-vaiheen palaute on saatu, siitä on tehty johtopäätökset ja YVA-ohjelman laatiminen on riittävän pitkällä, että voidaan arvioida suunniteltujen selvitysten riittävyttä. Esitetään harkittavaksi, olisiko mahdollista yhdistää kaavahankkeen 1. viranomaisneuvottelu ja YVAL 8 §:n tarkoittama ennakkoneuvottelu.

3.5.2024

Laadittavat selvitykset ja vaikutusten arviointi

Kaava-alueelle on tarkoitus tehdä uusi ympäristövaikutusten arviointi rinnan osayleiskaavan laatimisen kanssa. Arvioinnissa hyödynnetään vuoden 2013 YVA-aineistoa ja laaditaan tarvittavat uudet, ajantasaiset selvitykset vuoden 2024 aikana. YVA-prosessi ei ole vielä käynnistynyt. Kaava- ja YVA-menettelyt pyritään yhdistämään soveltuvin osin. Koska hakija on ilmoittanut haluavansa käynnistää uuden YVA-menettelyn, ei tässä lausunnossa arvioida sellaista tilannetta, jossa uutta YVA-menettelyä ei käynnistettäisi.

Koska kaavoitettavalle alueelle suunniteltuja kaivoshakkeita koskien on jo toteutettu YVA-menettely, joka on päättynyt 4.10.2013, ELY-keskus pitää tarpeellisena selvittää uuden YVA-menettelyn tarve ennen mahdollisen uuden YVA-menettelyn käynnistämistä. Uuden YVA-menettelyn tarpeen selvittämiseksi tulee toiminnanharjoittajan toimittaa YVA-yhteysviranomaisena toimivalle Pohjois-Karjala ELY-keskukselle YVA-asetuksen (277/2017, YVAA) 1 §:n mukaiset tiedot kaavoitettavalle alueelle suunnitelluista hankkeista. Mikäli hanke ja/tai hankkeet eivät enää vastaa aiemmin YVA-menettelyssä käsiteltyjä hankkeita ja koko ylittää YVA-lain (252/2017, YVAL) liitteen 1 hankeluettelon kohdan 2 a) kaivosmineraalien louhintaa koskevan kaivoksen pinta-alan yli 25 hehtaaria tai irrotettavan aineksen ainesmäärän vähintään 550 000 tonnia vuodessa, sovelletaan hankkeeseen YVA-menettelyä suoraan YVA-lain hankeluettelon perusteella (YVAL 3.1 §). Vuoden 2013 YVA-selostuksen perusteella arvioiden YVAL liitteen 1 kohdan 2 a mukainen pinta-ala ja irrotettavan aineksen määrä tulisivat liittymään.

YVA-menettelyssä tuotettavat selvitykset tulevat muodostamaan myös kaavahankkeen selvitysaineiston. Hankkeen tässä vaiheessa ei ole nähtävissä, että kaavan laatimiseen liittyisi sellaisia selvitystarpeita, joita vastavia selvityksiä ja vaikutusarvioita ei tuotettaisi YVA-menettelyn yhteydessä. Kaavan vaikutusten arviointia ohjaa maankäyttö- ja rakennuslain 9 §, joka edellyttää kaavan merkittävien vaikutusten arviointia kaavan tehtävä ja tarkoitus huomioiden.

Tämän kaavahankkeen ensisijainen tehtävä ja tarkoitus on mahdollistaa kaivostoiminta suunnittelualueella sekä siinä tarkoituksessa mm. selvittää kaivosalueiden ja apualueiden sijainti ja suhde muuhun alueiden käyttöön kaivoslain kaivosluvan myöntämisedellytysten mukaisesti. Luonnollisestikin kaavan on täytettävä muut MRL:n sille asettamat vaatimukset, joista keskeisimmät ovat tässä tapauksessa MRL 39 §:ään kirjatut yleiskaavan sisältövaatimukset.

Seuraavassa käydään lyhyesti teemoittain läpi suunnittelualueen kannalta jo tässä vaiheessa tunnistettuja erityispiirteitä, jotka on syytä huomioida tehtävissä selvityksissä.

3.5.2024

Rakennettu kulttuuriympäristö

Suunnittelualueella ei ole aiemmin inventoituja rakennuksia. Rakennus- ja huoneistorekisterin (RHR) mukaan alueella on rakennuskantaa 1800-luvulta lähtien. Rakennus- ja huoneistorekisterissä rakennusten valmistumisajat eivät ole täysin luotettavia, mutta rekisterin tietoja voidaan käyttää lähötietoineistona selvitystä varten. Joka tapauksessa suunnittelualueen historiallinen rakennuskanta olisi inventoitava ja selvittävä. Yleensä Pohjois-Karjalan kaavoissa rakennetun kulttuuriympäristön selvitykset on ulotettu 1960–1970-lukujen taitteeseen saakka. Tämä olisi hyvä myös tässä tapauksessa.

Suosittelaaan, että selvityksessä hyödynnetään liitteenä olevia, vuonna 2019 laadittuja rakennuskohteiden inventointiohjeita. Toisena liitteenä on kartta, jossa on osoitettu alueen rakennus- ja huoneistorekisterin mukaiset rakennusten valmistumisajat vuoteen 1969 saakka.

Muinaismuistokohteiden osalta asiantuntijaviranomainen on Pohjois-Karjalan museo, joka toimii alueellisena vastuumuseona maakunnassa.

Luonto

Koko suunnittelualueelta on laadittava tarpeelliset luontoselvitykset perustiedoiksi ja hankkeen vaikutusten arvioimiseksi. OAS:ssa on lueteltu tiiviisti, mitä seikkoja kaava-alueen luonnosta aiotaan selvittää. Karjalan Kultalinjan YVA-selostukseen (2013) sisältyy selvitys kaava-alueelle sijoittuvien tuolloin suunniteltujen kaivoalueiden kasvillisuudesta, eläimistöstä ja suojelukohteista sekä arvio hankkeiden luontovaikutuksista. Selvityksiä ei ole tuolloin tehty koko nyt suunnitellusta kaava-alueesta eivätkä selvitykset ole enää ajan tasalla.

Vesistöt, pinta- ja pohjavedet

Kaivostoiminnan vesistövaikutukset ulottuvat yleensä laajalle alueelle, jatkuen tässä kavasuunnitelmassa esitetyn alueen ulkopuolisiin vesistöihin. Vesien johtamista on esitetty aiemmin Karjalan Kultalinjan YVA-selostuksessa (2013).

Kaava-alueella on joitakin lampia, pieniä järviä, virtavesiä, puroja ja pienvesiä, mutta ei suuria vesistöjä. Suunnittelualueen itäreunalle ulottuu vesimuodostuman Yläjoki-Suojoki latvaosat. Muita rajattuja, ekologiselta ja kemialliselta tilalta luokiteltuja vesimuodostumia suunnittelualueella ei ole. Vesien- ja merenhoitolain (1299/2004) 21 §:ssä edellytetään, että pinta- ja pohjavesimuodostumien tila ei heikkene ja että niiden tila on vähintään hyvä. Alueella on monia pienvesiä, joita koskee myös vesien tilan

3.5.2024

heikentämiskiello. Pienvedet tulee jatkossa huomioida suunnitelmissa, lupa- ym. hakemuksissa.

Kaavasuunnittelualan pohjoisosissa sijaitsevan Muurinsuon kaivospiirin vedet johdetaan Karjalan Kultalinjan YVA-selostuksen (2013) mukaan Yläjoki-Suojokea myöten Ilajanjärveen. Yläjoki-Suojoki on viimeisimmässä luokittelussa vuonna 2019 ekologiselta tilaltaan luokiteltu hyvään tilaan riskissä tilan heikkenemisestä. Luokittelu perustuu pelkästään vedenlaatuaineistoon, biologista aineistoa joesta ei luokittelujaksolta 2012–2017 ole. Riskin tilan heikkenemisestä aiheuttaa jokeen kohdistuva metsätalouden merkittävä paine sekä veden happamuus. Yläjoesta on vuosina 2013–2014 otettu kolme vesinäytettä, joiden perusteella vesi on humuksikasta, lievästi rehevää ja hyvin hapanta (pH. min. 4,5). Kemialliselta tilaltaan Yläjoki-Suojoki on hyvää huonommassa tilassa johtuen bromatuista difenyylietteereista ja kalaelohopeasta.

Suunnittelualan länsipuolen Korvilansuon kaivoksen vedet johdetaan Kelsimänjoen valuma-alueen (04.923) vesistöihin, Pyöreä- ja Kaita-Kelsimään ja siitä Kelsimänjokeen. Runsashumuksisten järvien tyyppiin kuuluva Pyöreä- ja Kaita-Kelsimä on luokiteltu viimeisessä luokittelussa (2019) hyvään tilaan perustuen biologisten laatutekijöiden osalta kasviplanktonin aklorofylli-pitoisuuteen ja koekalastukseen. Koekalastusta ei ole tehty täysin ohjeiden mukaan, mikä aiheuttaa epävarmuutta tuloksissa. Veden laadun osalta huomiona on matala pH, jolla on vaikutusta kalastoon.

Suunnittelualan rajauksen eteläreunassa olevan Kelokorvensuon kaivoshankkeen vedet johdetaan vuoden 2013 YVA-selostuksen mukaan Mustajokeen, joka laskee Nuorajärveen (Nuorajärven alue 04.922). Pienten turvemaiden tyyppiin kuuluva Mustajoki rajattiin vesimuodostumaksi vasta kolmannelle suunnittelukaudelle (2022–2027). Joesta on vähän biologisia ja vedenlaatutietoja, ensimmäiset vesinäytteet ovat vuodelta 2018. Veden kokonaisravinteiden mukaan vedenlaatu on hyvän ja erinomaisen rajalla, mutta matalan pH-arvon mukaan huonon ja välttävän rajalla. Joesta otetun pohjaeläinnäytteen mukaan tila on hyvä.

Suunnittelualan läheisyyteen sijoittuu kaksi pohjavesialuetta:

- nimi: Onkilammit, tunnus: 07146053, luokka: Muu vedenhankintakäyttöön soveltuva pohjavesialue (2)
- nimi: Lietelampi, tunnus: 07146032, luokka: Muu vedenhankintakäyttöön soveltuva pohjavesialue (2)

Onkilampien pohjavesialue sijoittuu osittain suunnittelualan luoteisreunalle sekä Lietelammen pohjavesialue rajautuu suunnittelalueeseen tai sijoittuu pieneltä osalta suunnittelualueelle sen itäosassa. Pohjavesialueilla ei sijaitse yhdyskunnan vedenottoa.

3.5.2024

Suunnittelualueelle sijoittuu pohjavesialueiden välillä, Särkkjärven pohjoispuolella kulkeva, kapea harjukso. Karjalan Kultalinjan YVA-selostuksessa (2013) todetaan, että hankealueiden lähellä on yksityisiä talousvesikaivoja. Pohjavesiselvityksessä tulee tunnistaa ja arvioida mm. mahdolliset merkittävät vaikutukset pohjavesialueisiin ja vedenhankintaan yksityisistä talousvesikaivoista sekä ottaa myös huomioon pohjavesialueiden välillä kulkeva lajittuneita kivennäismaalajeja sisältävä harju, jonka välityksellä pohjavesivaikutukset voisivat mahdollisesti ulottua kauemmaksi suunnittelualueesta.

Luonnonvarojen käyttö

Osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta ei käy tarkasti ilmi mille alueelle ja missä laajuudessa kaivostoimintaa suunnitellaan. Vaikutusten luonnonvarojen käyttöön voidaan kuitenkin kaavoitettavan alueen koon (3877 hehtaaria) ja suunnitteilla olevan hanketyypin (kaivoshanke) perusteella olettaa olevan merkittäviä. YVA-lain 2 §:n mukaan YVA-menettelyn yhteydessä tulee arvioida hankkeen vaikutukset luonnonvarojen hyödyntämiseen.

YVA-menettelyssä selvitettävät luonnonvarojen käyttöön kohdistuvat vaikutukset tulee huomioida myös kaavatyön eri vaiheissa ja pyrkiä lieventämään luonnonvaroihin kohdistuvia haitallisia vaikutuksia, esimerkiksi edistämällä kiertotalouden mukaisia ratkaisuja kaava-alueella. Tätä tukevat myös valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (*luodaan edellytykset bio- ja kiertotaloudelle sekä edistetään luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä*).

Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen

Yleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa ei mainita kaavan ja suunnitellun kaivoshankkeen ilmastovaikutusten arviointia. Maankäyttö ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen (895/1999, MRA) 1 §:ssä todetaan, että näiden selvitysten on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen merkittävät välittömät ja välilliset vaikutukset mm. ilmastoon. Myös YVAL 2 §:ssä ilmastovaikutukset luetaan YVA-menettelyn yhteydessä arvioitaviin vaikutuksiin. Ilomantsin kunta on Hiilineutraalit kunnat (Hinku) -verkoston jäsenenä asettanut 80 % päästövähennystavoitteen vuodesta 2007 vuoteen 2030, ja alueen kaavoituksen tulisi olla linjassa asetettujen tavoitteiden kanssa.

Ilmastovaikutusten arvioinnissa tulisi huomioida hankkeen elinkaaren aikaiset ilmastovaikutukset, haitallisten vaikutusten lieventämiskeinot sekä ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät näkökulmat. Vuonna 2013 valmistuneessa YVA-menettelyssä ei ole arvioitu hankkeen ilmastovaikutuksia työkoneiden pakokaasupäästöjä lukuun ottamatta.

3.5.2024

Kaavoitettavan alueen koko on merkittävä (3877 hehtaaria), ja alue on laajalti suo- ja metsämaata. Kaivoshankkeen myötä maankäytön muutosten vaikutukset alueen hiilitaseeseen tulevat olemaan huomattavia. Hankkeen vaikutukset maaperän ja kasvillisuuden hiilivarastoihin ja nieluihin tulee arvioida YVA-menettelyn yhteydessä. Kaavatyön edetessä näihin näkökulmiin on syytä kiinnittää huomioita, ja huolehdittava, että rakentamisesta huolimatta maankäytön kehitys on kaava-alueella mahdollisimman paljon hiilinieluja ja -varastoja ylläpitävää ja tukevaa.

Kaavatyön edetessä tulisi kuvata myös, miten rakentamisen, liikkumisratkaisujen sekä maankäytön muutosten kielteisiä ilmastovaikutuksia voitaisiin vähentää ja myönteisiä vaikutuksia vahvistaa kaavan jatkosuunnittelu- ja toteutusvaiheessa.

Lausunnon on esitellyt maankäyttöasiantuntija Tarja Pirinen ja ratkaissut yksikön päällikkö Ari Heiskanen. Lausunnon valmisteluun ovat lisäksi osallistuneet alueidenkäytön johtava asiantuntija Juha-Pekka Vartiainen, luonnonsuojeluasiantuntija Mika Pirinen, ympäristöasiantuntija Mari Heikkinen, ympäristöasiantuntija Mika Huttunen, ympäristöasiantuntija Minna Kukkonen sekä ilmasto- ja kiertotalousasiantuntija Kukka-Maaria Hamunen.

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti ja merkintä hyväksynnästä on asiakirjan lopussa.

Liitteet	Rakennetun kulttuuriympäristön inventointiohjeita Pohjois-Karjalan kunta-kaavoitukseen (Museovirasto ja Pohjois-Karjalan ELY-keskus 2019) Rakennusten valmistumisajat Kuittila-Korvilansuo-yleiskaava-alueella
Jakelu	Ilomantsin kunta
Tiedoksi	Pohjois-Savon ELY-keskus, liikenne- ja infrastruktuuri -vastuualue Pohjois-Karjalan alueellinen vastuumuseo